

การศึกษาความสัมพันธ์ของการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล กับความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อ ออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

วันที่รับบทความ: 2 กรกฎาคม 2564 / วันที่แก้ไขบทความ: 29 มิถุนายน 2566 / วันที่ตอบรับบทความ: 9 กรกฎาคม 2566

ธฤตมน แสนศรี
นนทสรวง กลีบผึ้ง*

บทคัดย่อ

วงานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล กับความสามารถในการให้ความรู้ และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 412 คน เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่าระดับการรู้เท่าทันสื่อในภาพรวมของผู้ปกครอง อยู่ในระดับดี ($\bar{X}=4.02$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทักษะด้านสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}=4.34$) ทักษะด้านการประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}=4.32$) และทักษะด้านการเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}=4.21$) ทักษะการวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=4.14$) การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลของผู้ปกครองกับความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือความสัมพันธ์ระหว่างการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลของผู้ปกครองกับความรู้และความสามารถในการให้ความรู้แก่บุตรหลานสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง ดังนั้นควรส่งเสริมระดับการรู้เท่าทันสื่อของผู้ปกครอง เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรม การใช้สื่อออนไลน์ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้สื่อให้บุตรหลาน

คำสำคัญ: การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล, สื่อออนไลน์, นักเรียนมัธยมศึกษา, ผู้ปกครอง

ธฤตมน แสนศรี (วท.ม. สาขาวิชาพัฒนการมนุษย สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, 2563) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยหัวหน้าช่วงชั้นมัธยมฝ่ายบริหารจัดการ โรงเรียนเพลินพัฒนา กรุงเทพฯ และนนทสรวง กลีบผึ้ง (Ph.D, Victoria University, Australia, 2012) อาจารย์ประจำหลักสูตรพัฒนการมนุษย สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ของการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล กับความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา ของ ธฤตมน แสนศรี โดยมี นนทสรวง กลีบผึ้ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

*Corresponding author: nonthasruang.kle@mahidol.ac.th

The Study of Media Information and Digital Literacy (MIDL) And The Ability in Educating and Regulating the Online Media Usage of Parents with High School Children

Received: July 2, 2021 / Received in revised form: June 29, 2023 / Accepted: July 9, 2023

Thitamon Sansea

*Nonthasruang Kleebspung**

Abstract

This work aims to study the awareness of media, information, and digital literacy, as well as the ability to provide knowledge and supervise the online media usage behavior of parents with adolescent children at the high school level. The sample group consisted of parents with adolescent children at the high school level in Bangkok, with a total of 412 individuals. The study employed a mixed-method approach, collecting data through surveys and in-depth interviews. The research findings revealed that the overall level of media literacy among parents was good ($\bar{x} = 4.02$). When considering specific aspects, the creative content and information skills were rated as very good ($\bar{x} = 4.34$), the skills in application and creating changes were also very good ($\bar{x} = 4.32$), and the skills in accessing media, information, and using technology securely were at a very good level ($\bar{x} = 4.21$). The skills of analyzing, interpreting, and evaluating media and digital technology were considered good ($\bar{x} = 4.14$). There was a statistically significant correlation (at the 0.01 level) between the media, information, and digital literacy of parents and their ability to provide knowledge and supervise the online media usage behavior of their children. Specifically, there was a moderately positive relationship between parents' media, information, and digital literacy and their knowledge and ability to provide knowledge to their children. Therefore, it is important to enhance parents' level of media literacy in order to increase their knowledge and ability to supervise the online media usage behavior and be a good role model for their children in media consumption.

Keywords: Media Information and Digital Literacy (MIDL), Online Media, High School Students, Parent

Thitamon Sansea (M.D. Human Development from the National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, 2020) is currently Assistant Head of Management in the Secondary Level at PleamPattana School, Bangkok, and Nonthasruang Kleebspung (Ph.D. Victoria University, 2012)

This article is based on a master's thesis titled, The study of media information and digital literacy (MIDL) and the ability in educating and regulating the online media usage of parents with high school children. The author of the thesis is Thitamon Sansea, with Nonthasruang Kleebspung serving as the thesis advisor.

*Corresponding author: nonthasruang.kle@mahidol.ac.th

บทนำ

ในปัจจุบันมีการสื่อสารเกิดขึ้นมากมายหลายประเภทจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดเครือข่ายสื่อสารสังคมอันเป็นรูปแบบใหม่ที่เรียกกันว่าสื่อออนไลน์ สื่อดังกล่าวเริ่มมีอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อทั้งภายในและภายนอกของพัฒนาการมนุษย์ โดยเฉพาะวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงระหว่าง 12-18 ปี ทั้งนี้การใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมถือเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้บางอย่างซึ่งวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัลถูกเปลี่ยนแปลงไปแบบก้าวกระโดด การเรียนรู้แบบออนไลน์เป็นรูปแบบที่นำเทคโนโลยีมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เสี่ยง วิตัทัศน์ สื่อสังคม เกม โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ การสร้างความเท่าเทียมกันในการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้บุคคลแต่ละคนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย (สกล ธีระวรัญญู, 2560)

ในทางตรงกันข้ามการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสม เช่น การเข้าถึงสื่อที่ด้อยคุณภาพ เสี่ยงเรื่องเพศ การดื่มเหล้า การใช้สารเสพติดหรือสูบบุหรี่ในละคร เป็นต้น อาจเป็นตัวการหลักที่ขัดขวางพัฒนาการ หรืออาจส่งผลกระทบร้ายแรงต่อพัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และด้านสังคม (อิริคสัน อ้างถึงใน สุชา จันทรธรม, 2542) การใช้สื่อไม่เหมาะสมเป็นเหตุให้เกิดโรคทางจิตเวชหรือมีความผิดปกติทางบุคลิกภาพ ลดความรู้สึกรักอยากช่วยเหลือผู้อื่น ขาดความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งสาเหตุทั้งหมดที่ได้กล่าวอาจนำไปสู่ปัญหาการโดดเรียน ลักขโมย โกหก เสี่ยงในการติดต่อกับผู้คนแปลกหน้า พฤติกรรมและการพูดจาในทางเพศ การกลั่นแกล้งทางเพศทำให้อับอาย การกลั่นแกล้งออนไลน์ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ยาเสพติด พนัน รวมไปถึงการฉ้อโกงบนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น (ชาญวิทย์ พรนภดล, 2557) อีกทั้งพฤติกรรมการใช้สื่อที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจุบันข้อมูลสารสนเทศบนสื่อออนไลน์ถูกเผยแพร่อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลได้เร็วขึ้น บางสื่อเน้นการพาดหัวข่าวเพื่อดึงดูดให้คนกดเข้ามาอ่านและส่งต่อ โดยที่ผู้ใช้บางคนก็ยังขาดความรู้และทักษะในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูล เมื่อมีการกระจายข้อมูลซ้ำ ๆ ข้อมูลดังกล่าวอาจมีอิทธิพลที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางต่าง ๆ ทั้งในทางบวกหรือทางลบ ดังนั้นทุกคนที่

สังคมจึงมีบทบาทหน้าที่ร่วมกัน ในองค์กรวิชาชีพก็ควรช่วยกำกับดูแลความเหมาะสมของเนื้อหาเพื่อให้ผู้รับสื่อมีความมั่นใจในความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหาที่สื่อนำเสนอ ทุกคนจึงมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังร่วมกัน ไม่เช่นนั้นความล้ำสมัยและความรวดเร็วของเทคโนโลยี และเทคนิคและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาของสื่อจะส่งต่อและแพร่กระจายข้อมูลไปอย่างรวดเร็ว เร็วกว่าที่ผู้รับสารจะสามารถใช้สติในการกลั่นกรองและคัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง (สุริชัย หวันแก้ว, 2565) หากสังคมไทยยังต้องประสบกับสภาพปัญหานี้อยู่ เด็กที่อาจเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ต่ำ มีพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมไม่สมบูรณ์ อาจนำไปสู่ความรุนแรงที่อันตรายถึงชีวิตได้ ซึ่งในอนาคตสื่อจะเข้ามาครอบครองเวลาส่วนใหญ่ของเด็กและเยาวชนไปโดยไม่รู้ตัว

คอมมอน เซนส์ มีเดีย ได้ทำการสำรวจในช่วงปี 2019-2021 พบว่าการใช้สื่อโซเชียลในกลุ่มเยาวชนเพิ่มขึ้นถึง 17 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งนับเป็นตัวเลขที่เติบโตอย่างก้าวกระโดดมากกว่าในช่วง 4 ปีก่อนหน้า ตัวเลขการใช้งานหน้าจอที่เพิ่มขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งมีผลมาจากครอบครัวส่วนใหญ่ต้องดูแลบุตรหลานเอง เนื่องจากโรงเรียนถูกสั่งปิดจากโรคโควิด-19 ทำให้เด็กขาดการทำกิจกรรมนอกบ้าน และไม่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนแบบเจอหน้ากัน (เดฟไวราร์ เฮทเนอร์, 2565) ซึ่งหากผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจ และไม่ตระหนักว่าข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุตรหลานที่ยังขาดวุฒิภาวะเป็นผู้เรียนรู้การใช้สื่อด้วยตนเองโดยขาดคนชี้แนะ ปล่อยให้อยู่กับสื่อเพียงลำพัง ไม่รู้ถึงพฤติกรรมในการใช้สื่อ หรือต่อต้านการใช้สื่อโดยไม่ได้อธิบายถึงเหตุผลให้ฟัง ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศและความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังนั้นการฝึกฝนบุตรหลานไทยให้รู้เท่าทันสื่อถือเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง โดยผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญมากที่เป็นแบบอย่าง ต้องมองรู้ตอกว่าสื่อชนิดไหนที่ดีและมีประโยชน์ สื่อชนิดไหนที่ทำลายพัฒนาการของบุตรหลาน (อุษา บั๊กกันส์, 2556)

การรู้เท่าทันสื่อเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากล องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เห็นว่า ทั้งสื่อสารมวลชนและข้อมูลข่าวสาร (information)

ล้วนมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการต่าง ๆ ในสังคมประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นสมรรถนะที่ส่งเสริมสิทธิของปัจเจกในการ “สื่อสารและแสดงความเห็น รวมทั้งค้นหา รับ และส่งต่อ ข้อมูลและความคิด” UNESCO จึงผนวกแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อและการรู้เท่าทันสารสนเทศเข้าด้วยกัน และเสนอให้ใช้คำว่า Media and Information Literacy (MIL) (พรรษา สิริ กุหลาบ, 2563) ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้สื่อถูกพัฒนารูปแบบกลายเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การรู้เท่าทันสื่อจึงถูกยกระดับขึ้นเป็น ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล (Media Information and Digital Literacy หรือ MIDL) ซึ่งทักษะดังกล่าวเป็นคุณลักษณะที่สำคัญด้านหนึ่งของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คนยุคใหม่ในยุคดิจิทัลควรมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเข้าถึง ข้อมูลความรู้ การตั้งคำถาม การคิดวิเคราะห์ อันจะนำไปสู่ การสร้างแรงขับเคลื่อนและเป็นเครื่องมือและทักษะสำคัญ ของพลเมืองในการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐาน ทั้งในเชิง สร้างสรรค์ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อขับเคลื่อนสังคม ประชาธิปไตย และสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยให้ เกิดขึ้นทุกระดับในสังคม (อุษา บิ๊กกินส์, 2556)

ในอดีตประเทศไทยการขับเคลื่อนงานด้านสื่อถูก ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ที่มีบทบาทในกำกับดูแลและคุ้มครองผู้บริโภคสื่อวิทยุ- โทรทัศน์ โดยมีช่องทาง วิธีการ และกลไกในการสร้างความ เข้าใจและตระหนักต่อสาธารณะในการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อให้ สอดคล้องกับสถานการณ์สื่อในปัจจุบันที่มีข้อมูลข่าวสาร จำนวนมากซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการ ดำรงชีวิต และอาจนำไปสู่พฤติกรรมการเล่นแบบได้ เนื่องจากอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ ที่มีต่อค่านิยม ความเชื่อถือ และการนำไปปฏิบัติของคนในสังคมส่วนมาก ทั้งนี้การ ขับเคลื่อนงานด้านสื่อยังต้องอาศัยภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เข้า มาช่วยกำกับดูแลการนำเสนอเนื้อหารายการ อาทิเช่น กระทรวง พม. กระทรวงวัฒนธรรม หรือในระดับสากลโดย UNESCO เป็นผู้จัดทำกรอบสมรรถนะและตัวชี้วัดให้แต่ละ ประเทศ เป็นผู้จัดทำกรอบสมรรถนะและตัวชี้วัดให้แต่ละ

ประเทศทำไปเป็นแนวทางในส่งเสริมทักษะและความรู้เท่าทันสื่อ

จากผลการสำรวจศักยภาพการแข่งขันระดับโลก ของ World Bank และผลการสำรวจของสำนักงาน คณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม อธิบายได้ว่า ทักษะ การเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy) ของประชาชน เป็นดัชนี ที่สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศ ไปจนถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ ประเทศให้เป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการแข่งขันใน ระดับสากล การพัฒนาและเสริมสร้างให้เยาวชนมีทักษะใน การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสารสนเทศบนสื่อออนไลน์ได้ อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยปกป้องผลกระทบที่แฝงมากับสื่อ และเทคโนโลยี เสริมสร้างให้เป็นผู้รับสารที่มีความเท่าทัน มีวิจรรณญาณในการเปิดรับและเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อ ออนไลน์ (รายงานสรุปผลสำรวจข้อมูลสถานภาพการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศแห่งประเทศไทย, 2563)

งานศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษา ความสัมพันธ์ของการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล (MIDL) กับความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแล พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลาน ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยม หากผู้ปกครองมีความรู้ความ เข้าใจหลักของพัฒนาการบุตรหลาน มีแนวทางในการกำกับ วินัยที่ดี มีองค์ความรู้ในการรู้เท่าทันสื่อ เรียนรู้ทักษะ การใช้สื่อออนไลน์เพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมกับเยาวชน ลดช่องว่างในการสื่อสาร ปลูกฝังทักษะในการคิดเชิง วิเคราะห์และสอนให้บุตรหลานเรียนรู้การใช้สื่อออนไลน์ อย่างรู้เท่าทันภัยและความเสี่ยงที่อาจแฝงมากับสื่อ ย่อม ส่งผลให้บุตรหลานมีพฤติกรรมการใช้สื่อที่ดีได้อย่าง เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้น มัธยมศึกษา
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการให้ความรู้เรื่อง การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล และความสามารถ

ในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล กับความสามารถในการให้ความรู้ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล กับความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

5. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลาน

6. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการให้ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล และความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

1. การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการให้ความรู้แก่บุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

2. การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) หมายถึง การรู้เท่าทันสื่อทุกชนิดตั้งแต่สื่อหนังสือพิมพ์ไปจนถึงสื่ออินเทอร์เน็ต โดยมีความสามารถในการวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อได้อย่างถูกต้องและเที่ยงตรง และสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อในฐานะผู้รับสารและผู้ผลิตสารได้อย่างสร้างสรรค์ การรู้เท่าทันสื่อตามแนวคิดดั้งเดิมประกอบไปด้วยทักษะการใช้สื่อ (Access) การวิเคราะห์สื่อ (Analyze) การประเมิน (Evaluate) และการสร้างสรรค์ (Create) (W. James Potter, 2004)

การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล (Media Information Digital Literacy: MIDL) คือ ความสามารถในการ

การวิเคราะห์เนื้อหาของสื่ออย่างมีวิจารณญาณ รู้จักตั้งคำถามจากสื่อที่เห็น เป็นต้นว่า จริงหรือไม่จริง ใครเป็นคนให้ข้อมูล โดยไม่ถูกครอบงำ การรู้เท่าทันสื่อจำเป็นมากในยุคที่ข้อมูลสารสนเทศเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เป็นเครื่องมือและเป็นสมรรถนะสำคัญที่พลเมืองจะใช้ในการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐาน เพื่อการแสดงออกทางความคิด และการเปลี่ยนแปลงให้เกิดสังคมที่ผู้คนอยู่ร่วมกัน โดยแบ่งตัวชี้วัดของเยาวชนอายุระหว่าง 13-18 ได้แก่

1.ด้านความรู้ หมายถึง มีความรู้เกี่ยวกับสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล กระบวนการผลิตสื่อ การวิเคราะห์สื่อ และการตีความเชิงสัญลักษณ์ ความเข้าใจสื่อ และการสื่อสารในสังคม พหุวัฒนธรรม รู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญหมายเบื้องต้น และจริยธรรมเกี่ยวกับสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล บทบาทสื่อ การสื่อสารและกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในสังคมประชาธิปไตย อิทธิพลของสื่อ สารสนเทศ ดิจิทัล และโลกาภิวัตน์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

2.ด้านทักษะ หมายถึง เข้าใจ และมีทักษะในการใช้สื่อ จำนวน 4 ทักษะ

ทักษะที่ 1 คือ การเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย (Access) ครอบคลุมถึงการเคารพตนเองและผู้อื่น ทั้งในแง่ของการจัดการอารมณ์ ท่าทีในการใช้สื่อ ยอมรับทุกความคิดเห็นที่แตกต่าง ปกป้องตนเองจากการใช้สื่อ สามารถรับผิดชอบ และเผยแพร่สื่ออย่างสร้างสรรค์เพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม

ทักษะที่ 2 คือ การวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (Analyze) เน้นในด้านของความเข้าใจเนื้อหาของสื่อในแง่ของการพาณิชย์ และการเป็นผู้บริโภค รวมถึงอิทธิพลต่าง ๆ ที่ได้รับจากสื่อ

ทักษะที่ 3 คือ การสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ (Create) เป็นทักษะที่ส่งเสริมการผลิตสื่อสารสนเทศ และดิจิทัล เข้าใจรูปแบบการสื่อสาร กฎหมาย และจริยธรรมในการใช้สื่อ รับผิดชอบต่อตนเองในการใช้สื่อในฐานะพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

ทักษะที่ 4 คือ การประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง (Reflect & Act) ทักษะนี้เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้ และสามารถรับมืออย่างสันติกับทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้

ความสามารถในการให้ความรู้ หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรมในด้านการให้คำแนะนำ ตักเตือน บุตรหลานหลานวัยรุ่น ถึงประเภทเนื้อหาของสื่อ ผลกระทบจากการใช้สื่อที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม รวมถึงเวลาและทักษะในการใช้สื่อ

ความสามารถในการกำกับดูแล หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรมในด้านการควบคุมของผู้ปกครองที่มีต่อบุตรหลานหลานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลให้มีพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดกติกา บทลงโทษ เพื่อควบคุมเนื้อหา เวลา โอกาสและสถานที่ในการใช้สื่อ การส่งเสริมการใช้สื่อที่เหมาะสม และการหา กิจกรรมอื่นทดแทน เป็นต้น

พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ หมายถึง การกระทำเพื่อให้ตนเองเข้าถึงข้อมูลผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้งาน ดังต่อไปนี้ 1. เพื่อการสื่อสาร ได้แก่ การแสดงความคิดเห็น การพูดคุยสนทนาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ 2. เพื่อการศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ การค้นหาข้อมูล การเผยแพร่ความรู้ 3. เพื่อความบันเทิง ได้แก่ การชมคลิปวิดีโอ ภาพยนตร์ เพลง เล่นเกม และ 4. เพื่อการซื้อขายของออนไลน์

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิด การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล (Media Information Digital Literacy: MIDL) เป็นแนวคิดหลักในการศึกษาความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยประยุกต์ใช้ทักษะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย (Access) การวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (Analyze) การสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูล สารสนเทศ (Create) และการประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง (Reflect & Act) ในการพัฒนาข้อคำถามในแบบสอบถามและแบบคำถามสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพ รวมถึงใช้เพื่อการสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (mixed-methods) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative) และเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ในการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อสอบถามระดับการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ที่มีต่อความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรม การใช้สื่อออนไลน์ และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการให้ความรู้ และความสามารถในการกำกับดูแล พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปกครองที่มีบุตรหลานศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดกรุงเทพมหานคร ข้อมูลประชากรจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า บุคคลที่มีอายุระหว่าง 25-60 แบบไม่แยกเพศ และอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 3,010,295 คน (จำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามอายุ เพศ และจังหวัด พ.ศ. 2561, สำนักงานสถิติแห่งชาติ) ผู้วิจัยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane กำหนดระดับความคลาดเคลื่อนจากการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรทั้งสิ้น 5% กำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวนตัวอย่าง 400 คน จากนั้นเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental random sampling) เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองที่มีความพร้อมด้านอุปกรณ์ในการเข้าถึงสื่อออนไลน์ โรงเรียน เอกชน รัฐบาล และนานาชาติ ในเขตกรุงเทพมหานคร จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการขอความอนุเคราะห์ไปยังสถานศึกษา เมื่อได้รับความยินยอมจึงประสานงานความร่วมมือกับคุณครูแนะแนวผู้ดูแลการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อขอเผยแพร่แบบสอบถามออนไลน์ผ่านกลุ่มไลน์ผู้ปกครองสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจัดส่งข้อความเชิญชวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามออนไลน์เพื่อเข้าสู่อการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งได้รับการยินยอมจากผู้ปกครองทั้งสิ้น 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาจากตัวชี้วัด พฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัล ของ สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.) ใช้การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แบบวัดระดับรู้เท่าทันสื่อ พัฒนาการของการรู้เท่าทันสื่อ MIDL ระดับการรู้เท่าทันสื่อ MIDL ตัวชี้วัดกับพัฒนาการตามช่วงวัย และการประเมินในวัยรุ่น ผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดแยกแบ่งออกเป็น 4 ตอน จำนวนข้อคำถาม 48 ข้อ ได้แก่ ตอนที่ 1) ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครอง แบ่งเป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครองและข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครอง จำนวน 13 ข้อ ตอนที่ 2) ความสามารถในการให้ความรู้ของผู้ปกครอง จำนวน 8 ข้อ ตอนที่ 3) ความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์บุตรหลาน จำนวน 8 ข้อ และตอนที่ 4) การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลของผู้ปกครอง แบ่งออกเป็น 4 ทักษะ คือ ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศและใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย (access) จำนวน 7 ข้อ ทักษะการวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (analyze) จำนวน 6 ข้อ ทักษะการสร้างสรรคเนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ (create) จำนวน 3 ข้อ และทักษะการประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง (reflect & act) จำนวน 3 ข้อ รวม 19 ข้อ โดยแบบสอบถามตอนที่ 2-4 ให้ข้อมูลในรูปของคะแนนมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale questions) 5 ระดับ ตามวิธีของ Likert⁷ ตั้งแต่ 1 คือ น้อยที่สุด จนถึง 5 คือ มากที่สุด การแปลความหมายโดยใช้ค่าเฉลี่ยเพื่อใช้จัดกลุ่มคะแนน แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 4.21 – 5.00 หมายถึง ดีมาก 3.41 – 4.20 หมายถึง ดี 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง 1.81 – 2.60 หมายถึง พอใช้ และ 1.00 – 1.80 หมายถึง ควรปรับปรุง แบบสอบถามมีค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหาจากการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC) มีค่าระหว่าง 0.60-1.00 และค่าความเชื่อมั่นโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ 0.90 การวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์

โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาคำถามสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 10 ข้อ ข้อคำถามเป็นการสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อของผู้ปกครองและบุตรหลาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้ปกครองในการดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อของบุตรหลาน รวมถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการความรู้และกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อของบุตรหลานที่อยู่ภายใต้การดูแล ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 1 ชั่วโมง การวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการตีความตามเนื้อหา โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจำแนกวิเคราะห์ตามประเด็นคำถามการวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้การตีความหมาย (meaning) ของเนื้อหา ปรากฏการณ์ สัญลักษณ์ หลักฐานฯ ที่ได้จากการจัดหมวดหมู่ หลังจากนั้นทำการพิจารณาหาความหมายโดยนำหลักการทางวิชาการเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล (MIDL) แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยรุ่นและพัฒนาการวัยรุ่นผู้ใหญ่ สถานการณ์ปัญหาสื่อและเทคโนโลยีที่มีผลต่อพัฒนาการวัยรุ่นและการเลี้ยงดูในครอบครัว และแนวทางการส่งเสริมและให้ความรู้เท่าทันสื่อ

ผลสรุปการวิจัย

ผลการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.3 มีอายุระหว่าง 30-45 ปี ร้อยละ 72.6 บุตรหลานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 50.6 มีอายุ 12-14 ปี ร้อยละ 57.1 กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 70.8 ส่วนใหญ่บุตรหลานเลือกใช้สื่อออนไลน์เพื่อพูดคุยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook Line Instagram ฯลฯ ร้อยละ 78.3 ระยะเวลาที่บุตรหลานใช้สื่อออนไลน์มากกว่า 10 ครั้งต่อวัน ร้อยละ 32.5 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าโทรศัพท์ ค่าแพ็คเกจอินเทอร์เน็ต ค่าเติมเงินเกม ที่ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบเท่ากับ 300-500 บาทต่อเดือน ร้อยละ 45.5

การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลของผู้ปกครองอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=4.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะพบว่า ทักษะที่อยู่ในระดับดีมาก คือ ทักษะการสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ ($\bar{X}=4.34$) ทักษะการประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X}=4.32$) และทักษะการเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีอย่าง

ปลอดภัย ($\bar{X}=4.21$) ทักษะที่อยู่ในระดับดี คือ ทักษะการวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล ($\bar{X}=4.14$) ความสามารถในการให้ความรู้ของผู้ปกครองอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=4.13$) ความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์อยู่ในระดับดี ($\bar{X}=4.07$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลทั้ง 4 ทักษะ และความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครอง

ปัจจัย	$\bar{X}$	SD	ระดับ
ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล	4.02	.56	ดี
<u>ทักษะที่ 1</u> การเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย (access)	4.21	.42	ดีมาก
<u>ทักษะที่ 2</u> วิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (analyze)	4.14	.44	ดี
<u>ทักษะที่ 3</u> สร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ (create)	4.34	.54	ดีมาก
<u>ทักษะที่ 4</u> ประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง (reflect & act)	4.32	.59	ดีมาก
ความสามารถในการให้ความรู้ของผู้ปกครอง	4.13	.04	ดี
ความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์	4.07	.13	ดี

ผู้ปกครองมีความสามารถในการให้ความรู้ที่มีต่อบุตรหลานในภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะพบว่า ผู้ปกครองสามารถให้ความรู้บุตรโดยการชื่นชมบุตรเมื่อรู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ และควบคุมตนเองจากการใช้สื่อออนไลน์ได้ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.20 รองลงมาคือ ผู้ปกครองสามารถแนะนำบุตรได้ว่า ภาพหรือเนื้อหาสื่อออนไลน์ใดควรหรือไม่ควรเลียนแบบ มีค่าเฉลี่ย 4.19 และผู้ปกครองสามารถแนะนำบุตรได้ว่า ภาพหรือเนื้อหาสื่อออนไลน์ใดช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ ในขณะที่ผู้ปกครองชักชวนให้บุตรคิดวิเคราะห์ แยกแยะ และตั้งคำถามถึงข้อดีข้อเสีย จากการใช้สื่อออนไลน์ได้น้อยที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.09

ผู้ปกครองมีความสามารถในการกำกับดูแลในภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะพบว่า ระดับดีมาก ได้แก่ ผู้ปกครองสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องในการใช้สื่อ เช่น บัตรเติมเงิน โดยมี

ค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมาคือระดับดี ได้แก่ ผู้ปกครองสามารถเป็นต้นแบบที่ดีในการใช้สื่อออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม เช่น ไม่เล่นบนโต๊ะอาหาร ทำกิจกรรมอื่นร่วมกันกับบุตร มีค่าเฉลี่ย 4.14 และผู้ปกครองสามารถเตือนถ้าบุตรใช้สื่อออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม โดยมีค่าเฉลี่ย 4.13 ตามลำดับ ในขณะที่ความสามารถในการกำกับข้อกำหนดว่าสามารถใช้สื่อออนไลน์ได้เมื่อใด มีค่าเฉลี่ย 3.93

ความสัมพันธ์ระหว่างการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลของผู้ปกครองกับความสามารถในการให้ความรู้แก่บุตรหลานสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลางอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .459 และความสัมพันธ์ระหว่างการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของผู้ปกครองกับความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลานสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลางอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .445 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของผู้ปกครองกับความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองแก่บุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา

การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของผู้ปกครอง	ความสามารถในการให้ความรู้	ความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์
<u>ทักษะที่ 1</u> การเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย (access)	.557**	.563**
<u>ทักษะที่ 2</u> วิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (analyze)	.454**	.459**
<u>ทักษะที่ 3</u> สร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ (create)	.197**	.148**
<u>ทักษะที่ 4</u> ประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง (reflect & act)	.260**	.259**
ภาพรวม	.459**	.445**

**p<.001 (2-tailed)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เพื่ออธิบายข้อค้นพบการวิจัยเชิงปริมาณให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ ดังนี้ ทักษะคิดของผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลาน และการใช้สื่อที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลรายด้านของผู้ปกครอง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครอง

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อถามทัศนคติของผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลาน และการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลของผู้ปกครอง

จากข้อคำถามที่ว่า เด็กควรได้รับอนุญาตให้ใช้สื่อตอนอายุเท่าไร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 คน ตอบว่า ระดับมัธยมต้น ส่วนผู้สัมภาษณ์ที่เหลือตอบเป็นระดับชั้นอื่น จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้บุตรเข้าถึงโทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากมีความเห็นว่าเป็นการช่วยส่งเสริมความสามารถเกี่ยวกับการอ่าน การคิดวิเคราะห์ การทำการบ้าน และยังมีความเห็นอีกว่าหากให้เข้าไปใช้ในระดับต่ำกว่ามัธยม เด็กอาจจะขาดวิจารณญาณในการกลั่นกรองข้อมูล

“...เห็นว่าควรให้พกในระดับมัธยมต้น ถ้าเล็กกว่านั้นยังเด็ก ยังขาดวิจารณญาณ ยังกลั่นกรองไม่ได้ ขาดภูมิคุ้มกัน” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 4, อายุ 46 ปี, พนักงานบริษัท)

จากข้อคำถามที่ว่า ผู้ปกครองคิดเห็นอย่างไรกับสถานการณ์ข่าวที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อของวัยรุ่นในปัจจุบัน แนวโน้มส่วนใหญ่ของผู้ปกครองตอบว่า สื่อมีข้อดีถือเป็นการเปิดโลกกว้างของเยาวชนให้มีความสามารถในการเรียนรู้ได้มากขึ้น แต่เกือบทุกครอบครัวที่สะท้อนว่าในทางตรงข้ามของการใช้สื่อกลับพบผลเสียมากกว่า ทั้งในแง่ของความก้าวร้าวในด้านอารมณ์ สุขภาพเสีย ขาดสมาธิในการเรียน ได้รับข้อมูลข่าวสารปลอม และขาดความรู้และวิธีการใช้ที่ไม่ถูกต้อง เป็นต้น

“เห็นผลเสียของนักเรียนที่ใช้โทรศัพท์ ไม่จดจ่อกับการเรียน สุขภาพไม่ดี อาจเกิดภาวะอหิวาตกโรคเทียม ไม่สื่อสารกับพ่อแม่ อยู่กับหน้าจอมากกว่าเกินความจำเป็น” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 3, อายุ 48 ปี, ครู)

“...สื่อมีอิทธิพลมาก ในแง่ของการแสดงตัวตน มีความชอบ ทัศนคติ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 3, อายุ 48 ปี, ครู)

จากคำถาม ท่านคิดว่า บุตรของท่านใช้สื่อออนไลน์มากเกินไปหรือไม่ เพราะเหตุใด ผู้ปกครองจำนวน 8 คน ตอบว่า ใช้มากเกินไป โดยบางครอบครัวสะท้อนว่า

มากจนกระทบต่อกิจวัตรประจำวัน เช่น ไม่อ่านหนังสือทานข้าวไปเล่นไป เล่นจนถึงเวลานอน มีเพียง 1 คน เท่านั้นที่ตอบว่า ใช้ไม่เยอะ เนื่องจากทางบ้านมีกติกาชัดเจน และพยายามชวนลูกทำกิจกรรมอื่น ๆ แทนการใช้สื่อ

“ใช้มากเกินไปเพราะอ่านหนังสือน้อยมาก และใช้เวลาอยู่กับโทรศัพท์มือถือ มากเกินความจำเป็น...” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 1, อายุ 30 ปี, ธุรกิจส่วนตัว)

“มีความจำเป็นที่ต้องจำกัดประเภทการใช้งาน และชั่วโมงใช้งานเพราะไม่เช่นนั้นจะมีการใช้งานโดยเปล่าประโยชน์และไม่จำเป็น...” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 1, อายุ 30 ปี, ธุรกิจส่วนตัว)

จากคำถาม ท่านคิดว่า ผู้ปกครองมีบทบาทต่อการสอนบุตรให้มีวิสัยทัศน์ในการรับชมสื่อหรือไม่ ทั้ง 12 คน ตอบว่า มีผลอย่างมาก ทั้งในเรื่องการสอนให้รู้จักแยกแยะการเป็นต้นแบบที่ดี และการสร้างวิสัยทัศน์ในการรับชม

“มีบทบาทต่อการสอนบุตรให้มีวิสัยทัศน์ ในการรับชมเช่นสิ่งใดเหมาะสมหรือสิ่งใดไม่เหมาะสมในการรับชม...” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 1, อายุ 30 ปี, ธุรกิจส่วนตัว)

“เป็นแบบอย่างที่ดี เชิดชวก่อนส่งต่อข้อมูล ไม่ยุ่งเกี่ยวเรื่องที่ผิดศีลธรรม ไม่ใช่ในเวลางาน” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 5, อายุ 43 ปี, พนักงานบริษัท)

จากคำถาม ท่านคิดว่า การไม่กำกับบุตรเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตส่งผลกระทบต่อปัญหาเรื่องใดบ้าง ผู้ปกครองทั้ง 12 คน มีแนวคำตอบที่หลากหลาย แบ่งได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจวัตร ด้านการเรียน ด้านอารมณ์ และด้านสังคม

“กระทบอย่างมาก โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์กันหน้ากันตาไม่สนใจใคร” (ผู้สัมภาษณ์ที่ 6, อายุ 45 ปี, พนักงานบริษัท)

โดยสรุปพบว่า บุตรหลานควรได้รับอนุญาตให้ใช้สื่อตอนระดับมัธยมต้น เนื่องจากช่วยส่งเสริมความสามารถเกี่ยวกับการอ่าน การคิดวิเคราะห์ การทำการบ้านของบุตรหลาน และหากอนุญาตให้บุตรหลานนำไปใช้ในระดับต่ำกว่ามัธยม อาจจะขาดวิสัยทัศน์ในการกลั่นกรองข้อมูล นอกจากนั้นผู้ปกครองเห็นว่าการใช้อินเทอร์เน็ตของบุตรหลานในปัจจุบัน ถือเป็นการเปิดโลกกว้างให้มีความสามารถในการเรียนรู้ได้มากขึ้น แต่ในทางตรงข้ามของการใช้อินเทอร์เน็ตกลับพบผลเสียมากกว่า ทั้งในแง่ของความก้าวร้าวในด้านอารมณ์

สุขภาพเสีย ขาดสมาธิในการเรียน ได้รับข้อมูลข่าวสารปลอม ขาดความรู้และวิธีการใช้ที่ไม่ถูกต้อง ในแง่ของการกำกับดูแลผู้ปกครองมีความจำเป็นที่ต้องจำกัดทั้งประเภทและชั่วโมงเพื่อไม่ให้กระทบกับกิจวัตรประจำวัน ทั้งนี้ผู้ปกครองมีบทบาทอย่างมากต่อการสอนบุตรหลานให้มีวิสัยทัศน์ในการรับชมสื่อ ทั้งในเรื่องการสอนให้รู้จักแยกแยะ การเป็นต้นแบบที่ดี และการสร้างวิสัยทัศน์ในการรับชม และหากไม่กำกับบุตรหลานเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตส่งผลกระทบต่อปัญหา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจวัตร ด้านการเรียน ด้านอารมณ์ และด้านสังคม

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการให้ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ และดิจิทัล และความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครอง

จากคำถาม ท่านคิดว่า ปัจจัยใดบ้างที่จะช่วยส่งเสริมให้ท่านมีแนวทางในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อของบุตรได้ดีขึ้น ผู้ปกครองทั้ง 12 คน มีแนวคำตอบที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของการมีความรู้เข้าใจเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต การเป็นต้นแบบที่ดีทั้งในด้านเนื้อหาและการควบคุมเวลา การตั้งกติกา สัมพันธภาพภายในครอบครัว การเลี้ยงดูที่ไม่เข้มงวดจนเกินไป และเรื่องของพัฒนาการตามวัย

“พ่อแม่ต้องมีความรู้ระดับหนึ่งทั้งในเรื่องสื่อและเรื่องการเลี้ยงดู”

(ผู้สัมภาษณ์ที่ 4, อายุ 46 ปี, พนักงานบริษัท)

“มองถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นหลัก ถ้าความสัมพันธ์ดี แล้วหากิจกรรมให้ทำแทนการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อที่บุตรจะได้ไม่ต้องนั่งเล่นกับโทรศัพท์ทั้งวัน”

(ผู้สัมภาษณ์ที่ 10, อายุ 54 ปี, รับราชการ)

จากคำถาม ท่านคิดว่า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อจะส่งผลอย่างไรต่อตัวท่าน จากคำตอบของผู้ปกครองทั้ง 12 คน ให้เหตุผลว่า ถ้าตนเองมีทักษะรู้เท่าทันสื่อ จะสามารถนำความรู้ไปบอกต่อได้ มีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ ใช้อินเทอร์เน็ตในทางสร้างสรรค์ หลีกเลี่ยงข้อมูลไม่เป็นประโยชน์ และสามารถนำทักษะไปกำกับดูแลบุตรได้

“...สามารถดำเนินชีวิตในโลกยุคนี้ได้อย่างถูกต้อง
ไม่ตามสื่อ ไม่ตามกระแส...”

(ผู้สัมภาษณ์ที่ 10, อายุ 54 ปี, รับราชการ)

“มีทักษะในการวิเคราะห์ รู้ทันข้อมูล เป็น
ภูมิคุ้มกัน”

(ผู้สัมภาษณ์ที่ 2, อายุ 58 ปี, ธุรกิจส่วนตัว)

จากคำถาม ท่านคิดว่า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อจะ
ส่งผลอย่างไรต่อบุตรของท่าน จากคำตอบของผู้ปกครองทั้ง
12 คน ให้เหตุผลว่า ถ้าบุตรมีทักษะรู้เท่าทันสื่อจะส่งผลดี
ต่อการวิเคราะห์ ตัดสินใจ รู้ทันข้อมูล ไม่ตกเป็นเครื่องมือ
ของคนที่มาแสวงหาผลประโยชน์ ไม่ถูกล่อลวง

“...สามารถดำเนินชีวิตในโลกยุคนี้ได้อย่างถูกต้อง
ไม่ตามสื่อ ไม่ตามกระแส...”

(ผู้สัมภาษณ์ที่ 10, อายุ 54 ปี, รับราชการ)

“มีทักษะในการวิเคราะห์ รู้ทันข้อมูล เป็น
ภูมิคุ้มกัน”

(ผู้สัมภาษณ์ที่ 2, อายุ 58 ปี, ธุรกิจส่วนตัว)

โดยสรุป พบว่าปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้ปกครอง
มีแนวทางในการให้ความรู้และการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้
สื่อของบุตรหลานได้ดีขึ้น ได้แก่ การมีความรู้เข้าใจ
เกี่ยวกับการใช้สื่อ การเป็นต้นแบบที่ดีทั้งในด้านเนื้อหาและ
การควบคุมเวลา การตั้งกติกา สัมพันธภาพภายในครอบครัว
การเลี้ยงดูที่ไม่เข้มงวดจนเกินไป และเรื่องของพัฒนาการ
ตามวัย และหากผู้ปกครองมีทักษะรู้เท่าทันสื่อ จะสามารถ
นำความรู้ไปบอกต่อได้ มีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่งผล
ต่อการตัดสินใจซื้อ ใช้สื่อในทางสร้างสรรค์ หลีกเลี่ยงข้อมูล
ไม่เป็นประโยชน์ และสามารถนำทักษะไปกำกับดูแลบุตร
หลานได้ และถ้าบุตรหลานมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อจะส่งผล
ดีต่อการวิเคราะห์ ตัดสินใจ รู้ทันข้อมูล ไม่ตกเป็นเครื่องมือ
ของคนที่มาแสวงหาผลประโยชน์ และไม่ถูกล่อลวง

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้สื่อของบุตร
หลาน พบว่าระยะเวลาที่บุตรหลานใช้สื่อออนไลน์มากที่สุด
คือ 10 ครั้งต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมาคือ 4-6
ครั้งต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 26.8 และไม่แน่ใจ ร้อยละ 17
ตามลำดับ พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของเด็กที่ศึกษาอยู่
ระดับชั้นมัธยมศึกษาที่พบในงานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับ
สถานการณ์การใช้สื่อและเทคโนโลยีของเยาวชน ในประเทศ
ไทย ที่ระบุว่าเด็กและเยาวชนใช้เวลาอยู่กับสื่อเทคโนโลยี
สารสนเทศมากขึ้น จากการสำรวจของสำนักงานสถิติ
แห่งชาติพบว่า ช่วงระยะเวลา 5 ปี เปรียบเทียบ ระหว่าง
พ.ศ. 2554 และ พ.ศ. 2558 พบว่ากลุ่มอายุ 15 - 24 ปี มี
สัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตสูงสุดเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 51.9
เป็นร้อยละ 76.8 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 6-14 ปี เพิ่มขึ้นจาก
ร้อยละ 38.3 เป็นร้อยละ 58.0 จึงเห็นได้ว่าการใช้
อินเทอร์เน็ตมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน และพบว่าอีก
ว่างานสำรวจ ของ รศ. ดร.พิมพ์วิทย์ บุญมงคล พบว่ากลุ่ม
ตัวอย่าง จำนวน 1,196 คน ที่มีอายุระหว่าง 15- 24 ปี ทั้ง
เพศชายและเพศหญิง มีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับวัยรุ่น
หญิง จำนวน 14 คน มีอัตราการใช้อินเทอร์เน็ต ที่มี
ระยะเวลาเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉลี่ย ถึงวันละ 19.9
ชั่วโมง หากผู้ปกครองยังไม่สามารถกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้
สื่อออนไลน์ของบุตรหลานได้ ผลเสียจากการใช้เวลาอยู่
กับหน้าจอานาน ๆ อาจส่งผลกระทบต่อการศึกษา เติบโตทาง
สมองและร่างกาย และอาจกระทบไปถึงกิจวัตรประจำวัน
ต่าง ๆ เช่น ความสามารถทางการเรียน สมาธิและอารมณ์
บอบบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ เด็กวัยรุ่นมีความจำเป็น
อย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาทักษะการบริหารเวลา การใช้
เวลาว่างให้มีคุณค่าและประโยชน์มากกว่าการใช้เวลาอยู่กับ
หน้าจอานาน ๆ หรือหาเวลาไปพัฒนาส่งเสริมสุขภาพทั้งทาง
กายและใจให้สมบูรณ์ตามวัย

ผู้ปกครองมีการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัล
อยู่ในระดับที่ดี เมื่อจำแนกเป็นรายทักษะพบว่าทักษะการ
สร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศอยู่ในระดับดีมาก
และคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด เนื่องจากผู้ปกครองสามารถ
หยุดยั้งตนเองไม่ให้ส่งต่อข้อมูลที่น่าเป็นภัยต่อผู้อื่นหรือ

สังคมได้ สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสื่อที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมได้ และสามารถสื่อสารสนเทศและเทคโนโลยีในการสื่อสารได้เหมาะสมกับสถานการณ์และอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา ตันสุวรรณนนท์ (2559) ที่พบว่า การรับสื่อที่สร้างสรรค์และใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ ผู้บริโภคต้องพยายามพัฒนาและเรียนรู้ที่จะใช้สื่อในฐานะผู้ส่งสาร การใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์จึงเป็นปัจจัยส่งเสริมที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้ผู้ปกครองจะมีความสามารถในการเข้าถึงสื่ออยู่ในระดับดีมาก แต่ก็อาจยังไม่เพียงพอต่อการกำกับดูแลบุตรหลานในช่วงวัยรุ่น สอดคล้องกับวิจัยของศุภางค์ นันทา ที่ทำการศึกษพบว่าเยาวชนที่มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จะสามารถเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตได้ง่ายและรวดเร็ว (ศุภางค์ นันทา, 2562) ดังนั้นผู้ปกครองควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการเข้าถึงสื่ออยู่เสมอ เพื่อจะได้ควบคุมดูแลการเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตของบุตรหลาน เพราะบุตรหลานอาจจะยังขาดทักษะในการควบคุมอารมณ์ ความสามารถในการเลือกและเผยแพร่ข้อมูล และความสามารถในการเปรียบเทียบหรือแยกแยะเนื้อหาจากสื่อในอินเทอร์เน็ตได้

ระดับความสามารถในการให้ความรู้ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษาอยู่ในระดับที่ดี โดยผู้ปกครองสามารถชื่นชมบุตรหลานเมื่อรู้จักแยกแยะวิเคราะห์ และควบคุมตนเองจากการใช้สื่อออนไลน์ได้ มากที่สุด รองลงมาผู้ปกครองสามารถแนะนำบุตรหลานได้ว่าภาพหรือเนื้อหาสื่อออนไลน์ใดควรหรือไม่ควรเลียนแบบ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า ผู้ปกครองมากกว่าร้อยละ 50 มักชวนบุตรหลานวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ข่าว หรือเมื่อมีภาพหรือข้อความไม่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชวนคุยระหว่างทานข้าว การส่งหรือแชร์ข่าวเข้ากลุ่มไลน์ครอบครัว ความสามารถในการให้ความรู้ของผู้ปกครองที่พบจากการสัมภาษณ์ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการให้ความรู้และกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อของบุตรหลาน Potter และคณะ (2005) ได้กล่าวไว้ว่าประสบการณ์จากโลกแห่งความจริงจะช่วยให้ผู้รับสารเกิดความรู้อย่างตรงกับความจริงที่ถูกต้องมากขึ้น ถ้าผลการ

แยกแยะโลกความจริงไม่ตึงจะมีแนวโน้มทำให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นควรมีความสามารถในการวิเคราะห์เนื้อหาของสื่ออย่างมีวิจารณญาณ รู้จักตั้งคำถาม ไม่หลงเชื่อเนื้อหาที่ได้ง่าย อะไรที่ควรนำมาประยุกต์ใช้เป็นแบบอย่างในชีวิตจริง ช่วยเด็กวิเคราะห์แยกแยะ คิดวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ในส่วนความสามารถในการกำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษาอยู่ในระดับที่ดี โดยผู้ปกครองสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องในการใช้สื่อได้มากที่สุด ขณะที่ผู้ปกครองมีข้อกำหนดระยะเวลาใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลานได้น้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองยังไม่สามารถสร้างข้อตกลงในเรื่องการกำหนดเวลาใช้ได้เท่าที่ควร และจากการสัมภาษณ์พบว่า ปัญหาของการตั้งกติกาเรื่องการใช้สื่อมักมาจากการควบคุม การใช้กติกาของบุคคลภายในบ้านไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในครอบครัวใหญ่ ที่มีญาติหลายคนอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน โดยพ่อแม่มักเป็นผู้ควบคุมการใช้กติกาได้ดี แต่บางครั้งญาติผู้ใหญ่เช่น คุณปู่คุณย่าคุณตาคุณยายมักจะใจอ่อน ยอมให้บุตรหลานใช้สื่อและไม่ปฏิบัติตามกติกา ซึ่งเป็นปัญหาที่พบเจอได้มากขึ้นในยุคปัจจุบัน เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูเลยต้องฝากบุตรหลานไว้กับญาติผู้ใหญ่ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วพ่อแม่ต้องเข้าใจว่าหน้าที่การเลี้ยงดูควรเป็นของพ่อแม่ トラบดีที่พ่อแม่ยินยอมให้ปู่ย่าตายายเลี้ยงดูบุตรหลาน บุคคลเหล่านั้นไม่สามารถเลี้ยงดูได้อย่างที่พ่อแม่ต้องการ หากเจอปัญหาดังกล่าวสิ่งที่พ่อแม่ทำได้คือการพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องบุตรแทนพ่อแม่ โดยการขอความร่วมมือ อธิบายให้เข้าใจว่าสื่ออาจเป็นตัวขัดขวางพัฒนาการ และมาร่วมกันสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีกำหนดระยะเวลา จัดตารางเวลาไว้ให้ลูก หรือเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้ปู่ย่าตายายชวนบุตรหลานเล่นแทนการใช้สื่อหรือคุยกันในเรื่องสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นว่าถ้าบุตรหลานต่อรอง ปู่ย่าตายายควรจัดการอย่างไร ซึ่งหากเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันต้องพยายามไม่ถกเถียงกันต่อหน้าบุตรหลาน เพราะอาจทำให้บุตรหลานน่าสงสารโหวตตรงนั้นมาเป็นข้อต่อรองกับผู้ใหญ่ได้ เป็นต้น

การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลของ ผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการ ให้ความรู้แก่บุตรหลานในระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยพบว่า การรู้เท่าทันสื่อด้านทักษะการวิเคราะห์ วิพากษ์ และ ประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (analyze) ผู้ปกครองสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงกับโฆษณาชวนเชื่อ ได้ ในระดับดี ส่งผลต่อความสามารถในการให้ความรู้ของ ผู้ปกครองด้านการชื่นชมบุตรหลานเมื่อรู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ และควบคุมตนเองจากการใช้สื่อออนไลน์ได้ และ พบว่าผู้ปกครองสามารถแยกแยะเนื้อหาของสื่อที่ดีและไม่ดี ในระดับดีมาก ส่งผลต่อความสามารถในการให้ความรู้ของ ผู้ปกครองด้านการแนะนำบุตรหลานว่าภาพหรือเนื้อหาสื่อ ออนไลน์ใดควรหรือไม่ควรเลียนแบบ สะท้อนให้เห็นว่าการ รู้เท่าทันสื่อของผู้ปกครองส่งผลต่อการให้ความรู้เรื่องการ ใช้ สื่อต่อบุตรหลาน และอาจส่งผลไปถึงพฤติกรรมการใช้สื่อ ออนไลน์ของบุตรหลานด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ วิสาลักษณ์ สิทธิขุนทด (2551) พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพล ทางตรงต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียน ได้แก่ ปัจจัยด้าน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการเปิดรับสื่อของบุตร หลาน ซึ่งจากผลการวิจัยที่พบความสัมพันธ์นี้อาจกล่าวได้ ว่า การรู้เท่าทันสื่อของผู้ปกครองถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญใน การให้ความรู้เรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตของบุตรหลาน หากผู้ปกครอง ได้รับการพัฒนาหรือฝึกฝนทักษะการรู้เท่าทันสื่อก็อาจส่งผล ให้มีการรู้เท่าทันสื่อที่ดีและถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะ ผู้ปกครองเป็นผู้ใกล้ชิดที่มีบทบาทต่อการให้ความรู้และ กำกับดูแลบุตรหลาน และการส่งเสริมนี้ควรเป็นความ ร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งครอบครัว โรงเรียน และกลุ่มเพื่อน ดังที่ Bevort E. และ Breda I. (2008) ได้กล่าวว่าการ เสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทัน สื่ออินเทอร์เน็ตให้แก่เยาวชน นั้นไม่สามารถทำแยกส่วนได้ ความร่วมมือจากกลุ่มบุคคล ดังกล่าวจะทำให้เกิดการฝึกฝนเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ทั้งที่บ้าน และที่โรงเรียน ทั้งในระดับที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อันเป็นการเสริมช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ชนิษฐา จิตแสง, 2557)

การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของ ผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการ กำกับดูแลพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลานใน

ระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยพบว่าผู้ปกครองสามารถจัดสรร เวลาในการใช้สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลของ ตนเองได้ในระดับดีมาก แต่เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ด้าน การกำกับเวลาในการใช้สื่อของบุตรหลานพบว่าการกำหนด ระยะเวลาเวลาในการใช้สื่อออนไลน์และมีข้อกำหนดชัดเจน อยู่ในระดับดี และจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ปกครอง สะท้อนว่าหากไม่กำกับบุตรหลานเรื่องการใช้อาจส่งผล กระทบต่อปัญหาด้านกิจกรรม ด้านการเรียน ด้านอารมณ์ และด้านสังคม อาจสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ปกครองสามารถ กำกับตนเอง ตระหนักรู้ในตนเอง ใช้เวลาได้เหมาะสม สามารถให้คำแนะนำในการจัดการอารมณ์และการบริหาร เวลาให้แก่บุคคลอื่นได้ แต่อย่างไรก็ตามการกำกับดูแลต้อง มีความเข้าใจในรูปแบบการเลี้ยงดูที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ บุตรหลานได้คิดมากกว่าการกำกับดูแลด้วยอารมณ์ เน้นการ สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี หรือพยายามอธิบายเหตุผล สร้างวินัย ให้บุตรหลานมีความสามารถในการจัดการและควบคุม ตนเองให้ได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภารักษ์ จูตระกูล (2560) ที่กล่าวไว้ว่า พ่อแม่ต้องเริ่มดูแลการใช้สื่อ ของบุตรหลานตั้งแต่ที่บ้าน การเอาใจใส่ดูแล การตั้ง ข้อตกลง กฎระเบียบของครอบครัวว่าจะอนุญาตให้เล่น อินเทอร์เน็ตได้นานแค่ไหน ใช้เพื่อประโยชน์อะไร และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิษฐา จิตแสง (2557) พบว่า ครอบครัวมีบทบาทในการเตือนให้เยาวชนตระหนักถึงความ เสี่ยงจากข้อมูล ถ้าการเริ่มกำหนดกฎระเบียบหรือจะมาฝึก วินัยเมื่อเด็กติดทีวีหรือเกม ไปแล้วนั้นจะทำได้ยาก รวมถึง การเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กโดยไม่นั่งดูโทรทัศน์หรือเล่นเกม เสียเองตลอดเวลา หรือออกกฎให้ลูกเลิกชมหรือเลิกเล่น แล้วตนเองมาเล่นต่อเสียเองก็อาจทำให้เด็กสงสัยหรือ ต่อต้านในการฝึกวินัยดังกล่าวได้ และควรจัดหากิจกรรมที่ น่าสนใจสำหรับทั้งครอบครัว เพื่อช่วยลดพฤติกรรมติดสื่อ และเพิ่มความสนิทสนมภายในครอบครัว

แนวทางการส่งเสริมทักษะให้เด็กรู้เท่าทันสื่อ ออนไลน์ตามแนวคิดของแพทย์หญิงดุขฎิ จิงศิริกุลวิทย์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาการเด็ก คือ การจำลอง สถานการณ์โดยใช้ข่าว หรือเหตุการณ์ชวนเด็กวิเคราะห์เพื่อ ฟังว่าตัวเด็กมีความคิดเห็นต่อเรื่องดังกล่าวอย่างไร การ ส่งเสริมให้เด็กมีชุดคำถาม มีความคิดเชิงวิพากษ์ รู้จักตั้ง

คำถามทันทีเมื่อเห็นภาพ ข่าว หรือข้อความ (Critical Thinking) การตกลงกติกากับเด็กก่อนให้ใช้สื่อ เช่น ให้ใช้วันละกี่นาที ก่อนใช้สื่อต้องรับผิดชอบหน้าที่ใดให้เสร็จก่อน เมื่อใช้เสร็จแล้วต้องนำอุปกรณ์เข้าถึงสื่อมาฝากที่ใด เป็นต้น (Contract for Contact) การสอนให้เด็กรู้จักป้องกันความลับและความเป็นส่วนตัว การใส่ข้อมูลส่วนตัว เช่น เบอร์โทรศัพท์ อีเมลล์ การโพสต์รูปภาพ หรือข้อความที่ระบุตัวตนลงในสื่อสาธารณะ การตั้งรหัสส่วนตัวที่ผู้อื่นไม่สามารถเห็นหรือเข้าถึงได้ หรือไม่ให้รหัสส่วนตัวกับคนอื่น (Confidentiality Protection) การมีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ การออกแบบกิจวัตรหน้าที่ต่าง ๆ ภายในบ้าน ที่สมาชิกทุกคนได้ลงมือทำด้วยกัน เช่น การทำสวน การทำอาหาร การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร โดยช่วงเวลาเหล่านี้ต้องมีกติกาที่ชัดเจนว่าจะต้องไม่มีอุปกรณ์ที่เข้าถึงสื่ออยู่ในมือของพ่อแม่และตัวเด็กเอง (Create Positive Relationship) การสอนให้เด็กรู้จักปรึกษาขอความช่วยเหลือจากพ่อแม่ หากมีคนแปลกหน้าส่งข้อความส่วนตัวมาหาต้องทำอะไร หากในข้อความมีการเชิญชวนให้ทำสิ่งที่เด็กรู้สึกว่าคุณละเมิดสิทธิ หรือรู้สึกไม่ปลอดภัย ต้องทำอะไร (Call for Help) และการรู้จักหาข้อมูลความรู้ทางสื่อให้ทันสมัยอยู่เสมอ สร้างเส้นทางการเป็นนักเรียนรู้เท่าทันสื่อให้เด็ก ฝึกให้เด็กค้นคว้าข้อมูลเท็จจริง ไม่หลงเชื่อข่าวที่เห็นในทันที ฝึกให้ใช้เครื่องมือในเสาะแสวงหาข้อมูลที่เป็นจริงก่อนการส่งต่อ (Continuity Update Yourself) ดังนั้น สถาบันครอบครัวควรเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตให้แก่เยาวชน โดยการปลูกฝังทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห และสอนให้เยาวชนเรียนรู้การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตอย่างรู้เท่าทันภัย และความเสี่ยงที่อาจแฝงมากับสื่อ รวมทั้งกำกับ ดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมกับเยาวชนในด้านทักษะการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลการวิจัยชิ้นนี้ พบความสัมพันธ์ของการรู้เท่าทันสื่อและพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลาน กล่าวคือ การรู้เท่าทันสื่อที่ดีของผู้ปกครองอาจส่งผลไปถึง

พฤติกรรมกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของบุตรหลาน จึงเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าผู้ปกครองควรศึกษาเรื่องการรู้เท่าทันสื่อให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ และดิจิทัลให้แก่ตนเอง และนำไปสู่การให้ความรู้และการกำกับดูแลการใช้สื่อของบุตรหลาน เพื่อให้บุตรหลานมีพัฒนาการและพฤติกรรมการใช้สื่อที่เหมาะสมตามช่วงวัย หากผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีและมีรูปแบบการเลี้ยงดูที่เหมาะสม จะส่งผลต่อบุคลิกลักษณะและความคิดที่มีผลต่อการสร้างลักษณะของพลเมืองที่รู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล

2. โรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล สำหรับผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความตระหนักใน ความสำคัญของการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ รวมถึงความรู้ความเข้าใจในหลักของพัฒนาการวัยรุ่น และรูปแบบการเลี้ยงดูที่เหมาะสม โรงเรียนควรออกแบบหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ข้อมูลข่าวสาร และดิจิทัล เพื่อให้รู้เท่าทันเทคโนโลยี ตลอดจนเสริมสร้างอัตลักษณ์วิธีการสื่อสาร และความสามารถอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ในอนาคต

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ชมรมจิตแพทย์ เพจ ที่ให้ความรู้ด้านการดูแลบุตร หรือองค์กรที่ขับเคลื่อนงานสื่อควรมีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ให้ประชาชนมีความรู้และทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยมีกลุ่มเป้าหมายทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ กอปรกับกลุ่มผู้สูงอายุบางส่วนก็มีความจำเป็นต้องดูแลบุตรหลานแทนพ่อแม่ อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัย หรือแนะนำความรู้เรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตให้บุตรหลานได้ไม่เหมาะสม นอกจากนั้นควรส่งเสริมให้ประชาชนมีวิจรรย์ญาณในการใช้สื่อ รมรณคให้ผู้ผลิตสื่อคำนึงถึงเนื้อหาความปลอดภัย รัฐต้องมีนโยบายและกฎหมายที่ควบคุมการใช้สื่อของเยาวชนอย่างเข้มงวด และควรจัดอบรมให้ความรู้ผู้ปกครองถึงรูปแบบการเลี้ยงดู ให้ผู้ปกครองเข้าใจหลักพัฒนาการ หมั่นสังเกต ฝ้าระวัง และส่งเสริมศักยภาพให้กับวัยรุ่นในทางที่เหมาะสม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมสุขภาพจิต. (2560). *ประเด็นร้อนในจิตเวชเด็กและวัยรุ่น*. รายงานจากการประชุมวิชาการจิตเวชศาสตร์เด็กและวัยรุ่น ครั้งที่ 21. นนทบุรี: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- ชนิษฐา จิตแสง. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อทักษะการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตของเยาวชน ในเขตเทศบาล 46 นครขอนแก่น. *Information*. 21(1), 46-60.
- จินตนา ต้นสุวรรณนนท์. (2551). ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*. 14(1), 21-32.
- ชาญวิทย์ พรนภดล, บัณฑิต ศรีไพศาล, กุสุมาวดี คำเกลี้ยง, เสาวนีย์ พัฒนอมร. (2557). *การพัฒนาแบบทดสอบการคิดเกม*. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*. 59(1), 3-14.
- ดุขฎิ จิงศิริกุลวิทย์. (2558). *6C ที่พ่อแม่ควรรู้...ก่อนลูกถูกสื่อออนไลน์ครอบงำ*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 10 เมษายน 2564. แหล่งที่มา <https://mgronline.com/live/detail/9580000102361>
- เดฟไวร่าห์ เฮทเนอร์. (2565). *พ่อแม่ทำไง ผลวิจัยชี้เด็กใช้เวลากับโลกโซเชียลเพิ่มขึ้น 17% ในช่วง 2 ปี*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 28 มิถุนายน 2566 แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/news/foreign/2351426>
- อุษา ปีกิ้นส์. (2563). *ตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลระดับบุคคล เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ฉบับสมบูรณ์*. สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย).
- นิรมิข เพียรประเสริฐ. (2560). Smart Class: ห้องเรียนในยุค 4.0. *สสวท*. 45(208), 40-45.
- ผ่องศรี วาณิชคุฎกวงค์. (2546). *เอกสารคำสอนระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษา สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร,
- พรขศิริ กุหลาบ. (2563). การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน: กรณีศึกษาจากเกาหลีใต้ สิงคโปร์ และสหราชอาณาจักร 1. *วารสารศาสตร์*. 13(2), 130-165.
- วิสาลักษณ์ สิทธิขุนทด. (2551). *การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2560). *การส่งเสริมกระบวนการทางความคิด (Mindset) เด็กและเยาวชนสู่ประเทศไทย 4.0*. ศูนย์วิชาการและเครือข่ายวิชาการ ด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สกล ธีระวรวิทย์, เก่งแก้ว ธเนศวร, สุเรนทร์ ฐปนากร, ผนวกเดช สุวรรณทัต, ไพฑูรย์ อนันต์เขต. (2560). *รูปแบบการเรียนรู้สำหรับคนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ และสถาบันการเรียนรู้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). *การสำรวจสำมะโนประชากรไทย ปี 2553*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 21 พฤศจิกายน 2561, แหล่งที่มา <http://www.nso.go.th/sites/2014/>
- สุชา จันทร์อม. (2542). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภารักษ์ จูตระกูล. (2559). *ครอบครัวกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) ของดิจิทัลเนทีฟ (Digital Native)*. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*. 11(1), 31-50.

สุริชัย หวันแก้ว. (2565). *รู้ทันสื่อได้อย่างไรใน ปี 2565*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 28 มิถุนายน 2566 แหล่งที่มา <https://www.presscouncil.or.th/6969>

อุษา ปีกิ้นส์. (2555). *การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ชุดเครื่องมือและกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเด็กและเยาวชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ;

ภาษาอังกฤษ

Bevort E, Breda I. (2008). Adolescents and the Internet: Media appropriation and perspectives on education. Retrieved June 15, 2019, from <http://www.irma-international.org/>

Potter WJ. (2005). Media Literacy. 3rd ed. New York: SAGE Publications Inc.

Potter, W. J. (2005). Media Literacy. (3rd ed.). Sage Publications, Inc. United State of America.

UNESCO. Unifying Notions of Media and Information Literacy. (2013). Retrieved November 21, 2018, from <http://unesco.mil-for-teachers.unaoc.org/foreword/unifying-notions-of-media-and-information-literacy/>